

religio, templo cedente, quodammodo eversa est. Secta ab Ecclesiâ Catholica sejuncte nomini turbas ei inconstantiam p̄ se ferunt. Ii tantummodo, qui verè fides sunt, Dominum constanter sequuntur, super lapidem, qui Christus est, probè fundati: *Nos autem ambulabimus in nomine Dei nostri in eternum et ultra.*

VERS. 6. — CONGREGABO CLAUDICANTEM : ET EAM, QUAM ELEGERAM, COLLIGAM. Eam que clauda erat, revocabo, iterum mili conjungam, et quam repudiavaram, rusci accepiam. Similis fuit Synagoga femina viito fodata et clauda, filios non parienti. Ethniconum gens veluti repudiata expulsione uxor erat, flagitorum causâ et adulteriorum. Illa Deum inter et Baalem claudicabat, 3 Reg. 48, 21, diviso cultu inter Deum et idola; nihil perfectum aut Deo dignum agerat, servorum, non liberorum parens, Heb. 7, 19. Altera penitus infuscata, omnino derelicta fuerat certa meretrix pudoris nescia. Has Deus mero misericordia sue beneficio revocat ac recipit; Ecclesiam sum ex Iudeis atque Ethnici confat. Fecunda fit Synagoga, sanctamque ac florentissimam gentem parit, Act. 21, 20: *Ponam claudicantem in reliquias*; atque Ethniconum gens nobilissimum sobolis mater efficitur: *Et eam que laboraverat, in gentem robustam. Hebreus: Et prudit in gentem robustam.* Hebreus: *Et re-*

*pus. 8. — ET TU, TURIS GREGIS, NEBULOSA FILIA SION, USQUE AD TE VENIET. Sunt (2) qui censeant, *turrim gregis esse Bethlehem*, natalem Jesu Christi terram; atque aīnt, candem hoc versiculo sententiam ferri, quan̄ fert secundus capituli consequentis versiculus: *Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in militibz. Ple-rique tamen docent (3), Hierosolymam hic à propheta inui, Sionis filium vulgo nuncupatam, quid ad radices et circa Sionis montem jaceret, quo in monte et Dei templum, et regia ades surget. Turris gregis dicitur, quid velut à Chaldeis eversa inspiciatur, atque agresti pastorum case similis effecta, quas casa Scriptura seu vilissima totius regionis domicilia describit, 4 Reg. 47, 9; 18, 8: *A turre custodum, usque ad civitatem munim. Nebulosa nuncupata, vel ten-bris obsi: Hebreus: Turris gregis Ophel. Turris***

(1) *Vers. 7. — ET PONAM CLAUDICANTEM IN RELIQUIAS*, id est, in posteritatem, quasi dicit: Faciam ut synagoga ad Christianum conversa, et fidelis facta secunda sit, et multos producat Christi filios.

In eam, que laboraverat. Eundo in captivitatem, et dispersionem, aliqui vertunt, et procul proculsum. INGENTEM, ROBUSTAM. Tum numero, tum fortitudine. Tercium fuerunt Apostoli, qui forti, et presenti animo coram principibus et regibus terre fidei professi sunt, et Evangelium latè toto orbe circumulerunt.

REGNABIT DOMINUS, id est, Christus.

In monte Sion. In Ecclesiâ. (Menochius.) REGNABIT IUDIC DOMINUS plenè et pacifice super Iudeos omnes ante tam rebellēs, tam refractarios: regnabit, inquam, ut olim pater eius David, in monte Sion spirituali, id est, in Ecclesiâ, inchoanda in corpori mente Sion. (Tirinus.)

(2) Rela in Luc. 2, Haimo, Remig., Grot.

(3) Hieronymi, Tradit. Hebr. in Genes. Hebrei, Theodore, Cyril., Ilugo, Dionys., Riber., Sanct., Menoch., Val., Jun., etc.

quedam erat Hierosolyma, seu murus nomine Ophel, 2 Paral. 27, 5, fortasse non longè à templo, cum se des Nathinaorum esset, 2 Est. 5, 26, 27. Hierosolymam redire Zorobabel, Jesus Josedeci filius, Nehemia, Esdras, aliique gentis principes. Totius regionis et gentis metropolis Hierosolyma semper habita est. Hinc orti sunt Machaerei et Asmonaei, qui feliciter ad Iudeam rempuplicam administravere. Christus denique Hierosolymam veniens, illam doctrinā, prodigiis, morte illustravit. Ibi illius imperii exordia sunt, et Christiana Ecclesia incunabula. Reddi Hebreus potest: *Et tu, turris gregis, arx filie Sion, usque ad te veniet: veniet imperium, quo alii fraberis, regnum filia Jerusalem. Addunt Septuaginta: Regnum filia Jerusalem de Babilone.*

VERS. 9. — NUNC QUARE MOERORE CONTRAHERIS? Hebreus: *Car vociferaris vociferationem? Qua quereris?* An, quid rege careas et principe? Hierosolymam velut jam eversa alloquitur, quo tempore Sedeas et Judee principes cesi, vel captivi Babylonem rapif sunt. Jure quereris; v. 10, patri ejiceris; in agro, sub dio, in deserto moraberis: *Habitatis in regione. Hebreus: Habitabis in agro. Aedes tuas exverti hostis, tegue in inculta locis morari coget. Denique, Babylonem usque transibis. At ne animis cadas: ibi liberaaberis (1).*

VERS. 11. — CONGREGATE SUNT SUPER TE GENTES MULTE. Minima dubitamus, quin haec verba referantur ea, que post captivitatem evenire, iisque cum Ezechiele collatis, ubi es de Gog armâ Israel inferente, Ezech. 38, eandem hic expeditionem à Michæla spectari arbitramur. Unum idemque utriusque argumentum esse intelligens, si utrumque oraculum conparaveris. Confectâ Ägypti expeditione, Cambyses cum ingenti exercitu, è variis gentibus composito in mediâ Palastinâ castra locavit. Varij hujusmodi gentes, qui aviditatem rapinâ, veterem in Iudeos similitudine cedibus explore studebant, Cambyses hortantur, ut Hierosolymam cruce cibum inundet: *Lapidetur, et inspiciat in Sion oculus noster. Hebreus: Profectus, et videat in Sion oculus noster. Violent templum, ipsorumque illius aditum, quo ingredi nemini licet, reseretur. Palam exponantur mysteria, quia illi tam studiosi celant. Ezechiel, cap. 38, 11, consilia Gog describens, illum ita loquentem inducit: Ascendam ad terram absque muro, veniam ad quiescentes habitantesque securi: hi omnes habitant sine muro; ecce et portio non sunt eis: ut diripias spolia, et invadas predam... Saba, Dedan, et reliqui dicent tibi:*

(1) *Vers. 10. — Dole, inquit, et entere (quasi dicat, fac prodire, seu educito, magno cum nisi, fortunatum). Septuaginta ἀπέστρεψον, non male quod rem ipsam, et si non aperte quod vocis propriam significat. Quod additur καὶ ἐργάζεται, glossema est ex sâlia lectione et interpretatione. Quia nunc (hoe est mot) EGRESSURA ES EX URBE, Jerusalem, et HABITABIS IN AGRO, ET VENIES USQUE IN BABEL, migrabis nempē eo, et abducens illuc captiva. Sed ISTHIC SERVABERIS. ISTHIC REDIMET TE DOMINUS A MANO HOSTIUM TIGRUM, hoc est, non isthuc perpetuo heretibus, inde liberatoris est deus tuus.* (Lud. Cappellus.)

Nunquid ad sumenda spolia tu venis? Ecce ad diripiendam predam congregasti multitudinem tuam, ut tollas argenteum et aurum, et auferas supellecitem atque substantiam, et diripias manubias infinitas. Quenadmodum promissiones, quo Iujs capitis initio leguntur, ad Christianam Ecclesiam maxime omnium pertinent; ita referri ad eamdem potest hic capitis initia, etiam vaticinium eorum, quae sub ipsa sunt initia ab hostibus passura erat.

VERS. 12. — CONGREGAVIT EOS QUASI FORUM AREÆ, ut boni pedibus exercitatu, teratur, et conculeatur. Id mirè explicat versiculos proximum consequentes. Eandem rem alia sub imagine exhibet Ezechiel, cap. 59, 17. Convixum parat Deus omnibus universo regionis feris avilusque rapacibus, magnam in Israëli montibus victimam; Cambyses exercitum credit; eorumque cadaveria in forarum cibum relinquit. Hanc eadem predicti Joel, 5, 15, messis et vindemias nomine; populus vocat, ut matrūm jam messem et vindemiam colligant.

VERS. 13. — SURGE ET TRITURA, FILIA SION: QUIA CORNU TUUM PONAM FERREUM, ET UNGULAS TUAS PONAM AREAS. Superbus hosco viatores pede calcabis, seu hos in area triticum. Incide jam audacter, nihilque

CAPUT V.

1. Nunc vastaberis, filia latronis: obsidionem posuerunt super nos, in virgâ percutient maxillam judicis Israel.

2. Et tu, Bethlehem Ephrata, parvulus es in milibus Iuda: ex te mihi egredierit qui sit dominator in Israel, et egressus ejus ab initio, à diebus aternitatis.

3. Propter hoc dabit eos usque ad tempus, in quo parturientes pariet: et reliquia fratrum ejus convertentur ad filios Israel.

4. Et stabit, et pascat in fortitudine Domini, in sublimitate nomini Domini Dei sui: et conculeatur: quia nunc magnificabitur usque ad terminos terre.

5. Et erit iste pax: cum veneri Assyriis in terram nostram, et quando calaverit in domibus nostris: et suscitabimus super eum septem pastores, et oculo pri-mates homines.

6. Et pacent terram Assur in gladio, et terram Nemrod in lanceis ejus: et liberabit ab Assur cum reverberi terram nostram, et cum calaverit in finibus nostris.

7. Et erunt reliquia Jacob in medio populorum multorum quasi ros à Domino, et quasi stella super herbam, que non expectat virum, et non prestolatur filios hominum.

8. Et erunt reliquia Jacob in gentibus, in mediopopulorum multorum, quasi leo in monte silvarum, et quasi catulus leonis in gregibus pecorum: qui cum transuerit, et conculeaverit, et coperit, non est qui erua.

9. Exaltabitur manus tua super hostes tuos, et omnes inimici tui interibunt.

10. Et erit in die illâ, dicit Dominus: Auferam

metnens tere; pedum quippe inorum ungulis crisi duritio dabo, cornu tuum ferro doris reddam. Domini unus alibi (1), hostes olim sub equorum ungulis fuisse contractos. Milesii, teste Heraclidi Pontico, locupletum filios, quos ipsi in exilium rapuerant, in aream collectos, boni pedibus terendos dedere. Vide, Ezechielis caput 59, ut expectat videoas Iujs Michæla vaticinum eorum, quae sub ipsa sunt initia ab hostibus passura erat.

VERS. 12. — CONGREGAVIT EOS QUASI FORUM AREÆ, ut boni pedibus exercitatu, teratur, et conculeatur. Id mirè explicat versiculos proximum consequentes. Eandem rem alia sub imagine exhibet Ezechiel, cap. 59, 17. Convixum parat Deus omnibus universo regionis feris avilusque rapacibus, magnam in Israëli montibus victimam; Cambyses exercitum credit; eorumque cadaveria in forarum cibum relinquit. Hanc eadem predicti Joel, 5, 15, messis et vindemias nomine; populus vocat, ut matrūm jam messem et vindemiam colligant.

INTERFICES DOMINO RAPINAS FORUM. Spoliis copiarum Cambysis, Ägypti exuvias onustarum, usi sunt Israëlite. *Depradabuntur eos, quibus preda fuerant*, inquit Ezechiel 30, 10, et diripient vastatores suos. Hebreus: *Anathemate devobis Domino questam eorum*, id quod illo sibi comparavere. Septuaginta: *Devobis Domino multitudinem eorum.*

(1) In Dissertatione de suppliciis Hebraeorum.

CHAPITRE V.

1. Vous allez être pillée, 6 fille de veule, ils nous assiégeront; ils leveront la verge sur le prince d'Israël, et le frapperont à la joue.

2. Et vous, Bethlehem Ephrata, parvulus es in milibus Iuda: ex te mihi egredierit qui sit dominator in Israel, et egressus ejus ab initio, à diebus aternitatis.

3. C'est pour cela que Dieu abandonnera les siens, jusqu'au temps où celle qui doit enfanté enfantera; et ceux de ses frères qui seront restés se joindront aux enfants d'Israël.

4. Il demeurera ferme, et il paiera son troupeau dans la force du S-igneur, dans la sublimité de la majesté du Seigneur son Dieu; et les peuples seront convertis, parce que sa grandeur éclatera jusqu'aux extrémités du monde.

5. C'est lui qui sera notre paix. Lorsque les Assyriens viendront dans notre terre, et qu'ils seront entrés jusque dans nos maisons, nous susciterons contre eux sept pasteurs et huit princes,

6. Qui détriront avec l'épée la terre d'Assur, et le pays de Nemrod, avec ses lances; il nous préservera de la violence des Assyriens, en les empêchant de venir dans notre terre, et de mettre le pied dans notre pays.

7. Alors les restes de Jacob seront, au milieu de la multitude des peuples, comme une rose qui vient du Seigneur, et comme des gouttes d'eau qui tombent sur l'herbe, sans dépendre de personne, et sans attendre rien des enfants des hommes.

8. Et les restes de Jacob seront parmi les nations, au milieu de la multitude des peuples, comme un lion parmi les autres bêtes de la forêt, et un lionceau parmi les bœufs, qui passe, foulé aux pieds, et ravit sa proie, sans que personne puisse la lui ôter.

9. Votre main s'élèvera au dessus de ceux qui vous combattent; et tous vos ennemis périront.

10. En ce jour-là, dit le Seigneur, je vous ôterai

equos tuos de medio tui, et disperdam quadrigas tuas.

11. Et perdam civitates terra tuae, et destruam omnes munitiones tuas : et auferam maleficia de manu tua, et divinationes non erunt in te.

12. Et perire faciam sculptilia tua, et statua tua de medio tui : et non adorabis ultra opera manuum tuarum.

13. Et evellam lucos tuos de medio tui : et conteram civitates tuas.

14. Et faciam in furore et indignatione ultionem in omnibus gentibus, quae non audierunt.

vos chevaux, et je briserai vos charrois de guerre,

41. Je ruinerai les villes de votre pays ; et je détruirai tous vos remparts ; j'arracherai d'entre vos mains tout ce qui servait à vos sortiléges ; et il n'y aura plus de devins parmi vous.

12. J'exterminerai du milieu de vous vos idoles et vos statues ; et vous n'adorez plus les ouvrages de vos mains.

13. J'arracherai les grands bois que vous avez plantés ; je réduirai vos villes en poudre.

14. Et je me vengerai, dans ma fureur et dans mon indignation, de tous les peuples qui ne m'ont point écouté.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — NUNC VASTABERIS, FILIA LATRONIS. *Hec bracuus : Num congregaberis, filia turnarum. Posuit obsidionem super nos, virga percussit maxillam judicis Israel. Quamprimum arma in Hierosolymam vertes, & Babylon, urbis exercitum ac latronum ; obsidebis, capies, atque indignissimè in Sedecciam Jude regem sevies. Vel : Imminet Jam exultum tuum, urbis latronum. Tu nos obsidio cinxisti, ac fuste feriisti maxillam principis Israelis, etc. Septuaginta : Nunc obstrueris filia obstructione ; angustum posuit super nos, in cingù percussit super maxillam tribus Israel. Prophétior primus versio. Ad Hierosolymam obsidionem atque expugnationem reddit Michas, atque sevitur, quia Sedeccias à Nabuchodonosore cruciatus est. Illum enim Rebamat arcessimus, coram se eum reu trahit : Locutus es ad eum iudicis ; necatique coram eo liberis, atque audeat optimatus, oculos illi eruit, ipsaque vinculis onustum Babylonem misit. Jerem. 59, 6, 7, et 52, 9, 10.*

VERS. 2. — ET TU, BETHELHEM EPHRATA, PARTVLS ES IN MILLIBUS IUDA. Nuntiatis Jude malis que priore versiculo vidimus, populum solitar prophetam, novumque liberatorem, ex Bethlehem, ali nomine Ephrata, in tribu Iuda, oritorum pollicetur. Vide Josue 15, 60, in Greco ; Judic. 17, 7 ; 1 Reg. 47, 42 ; Matth. 2, 5, 6. Sunt qui putent Bethlehem vocatim esse Ephratham ab uxore Caleb, cui id nominis erat ; 1 Paral. 2, 19, 24, etc. At Moyses sapienter nuncupat Bethlehemum, Ephraten, Genes. 35, 16, 48, 7. Minime dubitabunt Hebrei, atque Jesus Christi, quin Messie ortus hoc oraculo spectaretur, quemadmodum testari sunt coram Herode, Matt. 2, 4, scisciente quo loco Christus esset oriturus. Illo ipsum agnoscent Chaldeus, atque ex rabbini monilli. Talmud, lib. Sanhedri cap. ult., et lib. de Pasch. cap. 10 ; Rab. Salom. et Kimchi, et Pirke Eliezer, Abarbanel, etc. Judei alii veteres, Theodoreto, S. Chrysostomo, Theophylacto, Euthymio coetanci, et nonnulli recentiores, veluti Grotius, novorumque Hebraeorum plerique aiunt, id de Zorobabel usurparum esse, cuius genus è Bethlehem esset, quippe nobilissimo ac vetustissimo Davidis sanguine, procreati. Is porrò Jude princeps erat, redemptor populo captivitate, 1 Esdr. 1, 5 ; 2, 2. Quis tamen ostendat Zorobabelum Bethlehem natum esse, aternusque

natalibus frui ? *Egressus ejus ab initio, à diebus aeternitatis.* Quis illum libertatem vindictaturum fuisse Israelitas doceat, eosque pastoris more dicturum, ejusque glorian at extremos usque terrarum fines inicaturum ? *Magnificabitur usque ad terminos terrae.* Nullus certè est Israelis captivitate Babylonica liberator, cui haec ad verbum convenient, præter Christum Jesum, qui verus Messias est, dux, dominator, princeps et liberator Israelis. Vide nos in S. Mathias de illis qua objectum in hunc Michaeam locum, à Judeis Herodi recitatum.

PARTVLES ES IN MILLIBUS IUDA. Ad verbum : *Minima es, ut sis in millibus Iuda.* Tametsi non vicius sis, mīo quis quām ut conspicua regionis urbs habearis, ex te dominatorem eliciam, qui Judam sit moderaturs. His verbis, *milla Iuda*, significari potest ingens populi multitudine, quā tribus Iuda compotest. Ea non esse videbis, que tribui florentissime, veluti Jude, principiū dare queas. Vel : Ex earum urbium numero non es, quas chiliarchi, nulli hominum prefectus, moderator. Seu denique : *Minor es quām ut inter magnas regionis urbes, inter urbes mille hominum recentur;* quasi dicas, inter metropoles, principes urbes. Eadem vox, que mille significat, principem etiam designat, et Zecharias (1), ut innat, Azothum Philistinianum urbem principis Iuda urbis similitatem fore, aut futuram ut mille, *Aleph in Iuda.* Reddunt illi, additæ interrogationis nota : *An parentus es in millibus Iuda?* Que legendum ratio cum èa convenit, quin scriberi Herodeni alloquentes tenēro : *Nepotum minima es in principibus Iuda.* Contrario sensu alii : *Sed conspicua es ut sis in urbibus Iuda.* Hebraicam vocem Zeir Chaldeus interdum reddit magnum, fortē, spectabilem.

ET EGRESSE EJUS AB INITIO, A DIEBUS AETERNITATIS. Patres et interpres (2) de aeternis Verbi generatione usurpat : *In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.* Joan. 1, 1. Expli cari etiam potest de divina clementia beneficio, quo oris sui presentiam, siue sermonis sonum præcis

(1) Zach. 9, 7, Sept. : ο γενέσεως. Vulg. : *Erit quasi dux in Iuda.*

(2) Origen. lib. 1 contra Cele., Euseb., lib. 2, De monstr., c. 2; Hieronym. hic; Theodoreto, Cyril. Chrysost., lib. quid Christus sit Deus et in Psal. 44, 7, et alii passim.

patriarchis ac propheticis, ipso rerum initio, largitus rex pacificus est, Deus et princeps pacis (4). Ipse verum homini pacem vindicat, nosque conciliat cum Patre pacis Deo (2). Faceret non possumus, quin hic repetamus : quæ à v. 2 hucusque leguntur, propriæ atque ad verbum unū Jesu Christo conuenient. Finge quidquid habet de Zorobabelis dignitate, imperio et virtute; nullis certè historiarum monumentis ostendat, illum ea penitus implevisse, quæ hic magnifica et sublimia propheta verbis traducit.

CUM VENERIT ASYRIUS IN TERRAM NOSTRAM... SUSCITABIMUS SUPER EUM SEPTEM PASTORES, ET OCTO PRIMATES HOMINES. Salbras habes hic et amhages, interpretibus inextricabilis. Relictis variorum explicacionibus, ita rem conficiamus. Ingresso in Judeam Cambyses, ibique interfecto, ut vidimus capite 4, 11, 12, 13. Magos septem adversus illum protulit Deus (5). Qui pro Persarum rege sese gerebat, Smerdis apud Herodotum, lib. 2, cap. 65, *Oropastes vel Trogum Just., lib. 4, Artaxaria apud Esdram 4, 7,* dicitur. Magos necavere septem Persarum proceros conjurati, qui liberato tyranni imperio, unum e suis Darium Hyastaspis filium, regem creaverat (4). En septem pastores, vel octo primates homines, Assyriorum vel terrae Neoridim imperio donatos, eam regionem ense et hasta moderantes. Septem vides, si septem magos sollemmodo, vel septem conjuratos spectaveris; at octo invenies, si Maraphel, vel Artaphanum numeres, quem Ἀeschylus poeta inter magum neci triduum, et Darium imperio donatum collocat. Illud etiam animadvertemus est, post id tempus, et fortasse etiam iam ante, septem viros sibi consilii fuisse regibus Persarum, quorum ab quo consilio nihil grave decernebatur. Vide nos in librum Esther 1, 14. Denique septem et octo ingentem quemlibet numerum indefinibile significant, ut ex nonnullis Scriptura locis discimus, Ecol. 41, 2; Ruth. 4, 15; 1 Reg. 2, 5. Autore Herodoto, 1, 5, c. 80, 84, 88, sepiem cum Dario conjurati, antequam imperium unitarent, consenseré, ne is cui suprema potestas daretur quodlibet injuria genio in ceteros converteret, cosæ aut veneno, aut ferro, aut fame, aliave nocte tolleret; no cui aditus in regias sedes aique in ipsa regis conclavia clauderetur; ut recte tirare honos, uni regi peculiaris, singulis concederetur. Ex his non Olanes, cium iure suo in regiam potestatem cessisset, ipse universaque illius familiæ liberi ac nemini obnoxii effecti fuere. Quamobrem septem hi conjurati ceu tolgenter imperii comites Dario dati sunt, divisâ cum illo auctoritate gaudentes. Id porrò his prophete verbis optimè convevit ; nimurum regionem Assur à septem principibus hominum ferro administrandam fore.

Hebreus tertii potest : Ubi Assur ditionem no-

(1) Isai. 9, 6 : *Princeps pacis.*

(2) Rom. 15, 35. *Dens pacis.* Vide et 16, 20; 1 Cor. 14, 55; 2 Cor. 15, 11; Philipp. 4, 9; 1 Thessal. 5, 25, etc.

(3) Ammian. lib. 25 : *Magos septem, ex antiquis libris, regnum insisse referit.* Ita et Valer. Maxim., lib. 9, cap. 2.

(4) Vide Herodot., Ctesiam, Justin., etc.

stram invaserit, et calcaverit domos nostras, palatia nostra, tunc suscitabimus contra eum septem pastores et octo principes hominum. Septuaginta : Septem pastores, et octo morsus hominum ; Symm. : Christos hominum ; Theodot. et quinta Edit. : Principes hominum ; Aquila : Graecis, vel constitutos homines, id est, aduersarios. Hieron. sic. Assur et terra Nemrod hoc loco sunt Persarum rex, et Babylonis regnum, quod in pari Assyriorum, a Nemrodo conditi, appendix fuit. Gen. 10, 81-1.

VERS. 6. — PASCENT TERRAM ASSUR IN GLADIO, ET TERRAM NEMROD IN LANCES EIS. Severissime supradum cum autoritate imperabunt; eruentur erit illorum regnum, violentum, imperiosum. Docent historica monumenta, Darium Hyrcanus filium, primum inter Persarum reges fuisse, qui à subditis vestigial exigebat. Qui precesserant, spontaneis munieribus contendebant. Unaquaque provincia provocatum suorum partem deferebat. Darius pecuniam vestigium nomine postulavat, numerum decrevit; quamobrem mercatoris appellationem à Persis obtinuit. Cyrus, aiebant Perse, pater erat, Cambyses dominus, Darius mercator, Herodot. I, 5, 89. Hujus regnum sevissimum fuit, diutinuisque et frequentibus bellis agitatum. Pro his verbis : Et terram Nemrod in lances; habent Septuaginta : Et terram Nemrod in foecis ejus ; Symmachus ac Theodotion : In portis eorum, in ejus regionis portis, intra ejusdem urbes. Versio hac omnium proxima videtur et littere et Hebreo. Portae frequenter usurparunt pro loco, ubi ius dicitur, atque auctoritatem exercent principes. Aquila : In lanceis ejus; quinta editio, in scis eorum.

ET LIBERABIT AB ASSUR, CUIUS VENERIT IN TERRAM NOSTRAM. Ita claudit ea que dixit, v. 5. Ditionem nostram invasit Assur : at septem vel octo principes adversus illum protulit Deus, qui illius regnum occupaverit. Ita nos Cambysis, sevissimi hostis, qui occupatis jam regionis nostre agris excidium ministrabatur, sovitiam vitavimus.

VERS. 7. — ERENT RELIQUE JACOB IN MEDIO POPULORUM MULTORUM QUASI ROS A DOMINO. Post regnum Darii Hyrcani filii, qui idem est Assurus maritus Estheris, Judaica gens Deo charissima habita est. Pacem intra fines suos contulit, ille qui in Perside remanserunt, magno in honore à religiis imperio subditis habitu sunt, sub Mardonie et reginae auspiciis.

QUASI STILLE SUPER HERBAM, QUE NON EXPECTAT VIREM; nullā hominum operā cadentes, quas Deus ipse quodammodo elaborat. Ita Judæi medias inter gentes perspicio omnipotens patricio florūre. Septuaginta : Quasi agni super herbam, ut congregatus sit nemo, neque subsistat in filiis hominum. Aquila et Symmachus cum Vulgata consentiunt.

VERS. 8. — QUASI LEO IN JUVENTUS SILVARUM, inter feras. Describuntur his verbis Judæi inter Persas, qui, permittente Assuro, vindictam in hostes suos exercerent, Esth. 9, vel iidem in patria, ducibus Macha-

bis. Fractis Syris regum viribus, formidabilis adeo inter finitimos effecti sunt, ut nemo illos aggredi auderet, Judas Machabeus sinilis factus est leoni in operibus suis, et sicut catus leonis rugiens in venatione. Et persecutus est iniquos versutans eos : et qui turbabant populum suum, eos succedit flammis, I Mach. 5, 4.

VERS. 9. — OMNES INIMICI TU INTERIBUNT. Syria reges, qui Judeorum religionem impugnaverant, cosque lege suâ adducere conati fuerant, ut ad gentium sacra traducerent, vario mortis genere perigrinarent. Horum sevita populi fidem, virtutem, constantiam commendavit. Brevisimo numerum temporis spatio evanescit Seleucus Philopator, Antiochus Epiphanes, Antiochus Eupator, Demetrius Soter, Demetrius Nicobar, Alexander Balæ, Antiochus Deus, Lebina, aliique, qui simul juncti vix annos sexaginta pluribus imperii aquaruntur; turbata atque discessa externis et domestici bellis Syria, Hebræorum res in dies confirmabantur, primaque regni Asmonæorum, circa ea tempora orti, fundamenta posuerunt.

VERS. 10. — AUFERAM EQUOS TUOS DE MEDIO TUI. Id efficiam, ut equorum ope non egas. Vel : Defensor tuus ipse futurus sum; superbie ac fiducia tua argumenta tibi auferam, pacemque tranquillissimam tibi largiar.

VERS. 11. — PERDAM CIVITATES TERRE TUE, arces evertam. Constantem adeo, certam, absolutam pacem tibi pariam, ut urbes munire neglectissimam tibi largiar.

AUTERAE MALEFICIA DE MANU TUA. Nullum deinceps divinationis, magiae, sortilegiorum ac superstitionum exercitum sectaberis; nulla simulacra, nullus deos lucosque profanis numinibus sacros, v. 12. Describunt haec Judæorum statum Babylone reversorum. At multo apud Christianæ Ecclesie convenienter, ubi nullus unquam idolorum cultus, aut magna ea gloria, quæ inter Judæos erant, publica auctoritate probata vel dissimulata, oblinueruntur.

VERS. 14. — FACIAM ULTIONEM IN OMNIBUS GENTIBUS. Qui in Dei populum iniquè saevierunt, justissimam illius ultionem sensere Babylon, Tyrus, Damascum.

(I) VERS. 12. — AUFERAM MALEFICIA DE MANU TUA, NEC ULLI AMPLIUS IN TE ERUNT DIVINI; VERS. 15 : EXSCINDAM SCULPTILIA TUA, ET STATUS TUAS DE MEDIO TUI, UT NE AMPLIUS PROCURABES ANTE OPUS MAXIMUM TUARUM; VERS. 14 : ERADICABO ETIAM LUCOS TICOS DE MEDIO TUI, ET PERDAM URBEAS TUAS, hoc est, tollet Deus à Judæis incredulam illud cor, quo Christum abominantur, et falsum illum cultum quo se iam putant Deum demereret, efficiet ut in Christianum credentes Deum purè et ex anima colant, quomodo coli ipse vult. Sit enim hodiernorum Judæorum, à Christo aversorum, status religiosi descriptum sub specie status religiosi Judæorum, tempore prophetæ, à vero Dei cultu aversorum.

(Lud. Cappellus.) VERS. 15. — LUCOS TUOS, in idolorum cultu consitos.

CONTERAM CIVITATES TUAS, solliciti idololatras, superstitionem in eis evertentis. Vox harum, etiam inimicos significat, quare Pagnini, et Vatab., vertunt : Disperdam inimicos tuos. (Menochetus.)

scis, Ammon, Moab, Edom, Philistini, Ægyptus, Syria; omnes hi minarum pondus experti sunt, quas propheta ex Deo Israëlis, justi iniquitatis judice, ei infirmorum protectore, pronuntiabant.

CAPUT VI.

1. Auditæ quo Domini loquitur : Surge, contendite adversum montes, et audient colles vocem tuam.

2. Audient montes judicium Domini, et fortia fundamenta terre : quis judicium Domini cum populo suo, et cum Israel dijudicabitur.

3. Popule meus, quid feci tibi, aut quid molesti fui tibi? respondet mihi.

4. Quia edixi te de terra Ægypti, et de domo servientium liberavit te : et misi ante faciem tuam Moysen, et Aaron, et Mariam ?

5. Popule meus, memento, queso, quid cogitaverit Balach rex Moab, et quid responderit ei Balaam, filius Beor. Souvenez-vous encore dece que j'ait fait pour vous entre Sati et Galgal; et reconnaissiez combien le Seigneur est juste.

6. Quo offrirai je au Seigneur qui soit digne de lui? fâchirai je les genoux devant le Dieu très-haut? lui offrirai je des holocaustes et des veaux d'un an?

7. L'apaiseraï-je, en lui sacrifiant mille bœufs, ou des milliers de houes engrangées? lui sacrifierai je pour mon crime mon fils ainé, et pour mon péché quelque autre de mes enfants?

8. O homme! je vous dirai ce qui vous est utile, et ce que le Seigneur demande de vous : c'est que vous agissez selon la justice, que vous aimiez la miséricorde, et que vous marchiez en la présence de votre Dieu avec une vigilance pleine d'une crainte respectueuse.

9. Le Seigneur parle à la ville avec une voix puissante: mais ceux qui craindront votre nom, ô mon Dieu? seront sauvés; écoutez-le donc, ô tribus; mais qui est-ce qui recevra avec soumission cette parole?

10. Les trésors de l'iniquité sont encore dans la maison de Pimpie, comme un feu qui le consume; et la fausse mesure dont il se sert est pleine de la colère de Dieu.

11. Puisse ne pas condamner la balance injuste et le poids trompeur?

12. C'est par ces moyens que les riches sont remplis d'iniquités; ses habitants usent de déguisement et de mensonge, et leur langue est dans leur bouche comme un instrument de tromperie.

13. C'est donc pour cela, c'est pour vos péchés, que j'ai commencé à vous frapper d'une pluie mortelle.

14. Vous mangerez, et vous ne serez point rassasiés; vous serez penétées de confusion; vous prendrez entre vos bras vos enfants, et vous ne les sauverez point: si vous en sauvez quelques-uns, je les livrerais encore au tranchant de l'épée.

15. Vous serez, et vous ne recueillerez point; vous presserez les olives, et vous ne vous servirez point de l'huile; vous foulerez les raisins, et vous n'en boirez point le vin.

16. Vous avez gardé avec soin les ordonnances d'Amari; vous avez initié en toutes choses la maison d'Achab, et vous avez marché sur leurs traces; c'est pourquoi je vous abandonnerai à votre partie; je rentrai vos habitants l'objet de la râillerie des hommes; et vous serez couverts de l'opprobre que mérite un peuple rebelle à son Dieu.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — CONTENDE JUDICIO ADVERSUM MONTES. Nova hic oratio adversus decem tribus institutur. Jubet prophetam Deus Israëlis in ius vocare coram montibus collibusque, ut si ingrati aiunt, infidelitatem,

uti iniquissima. Cyril., Albert., Haymo., Ribera., Vatablus., etc., censent, montium nominis principes, iudicis, ac locupletiss. Israelet inimici; sed quod in Scripturā prater morēm non est, Ps. 71, 5; Isa. 2; Habac. 5, 26. At Hebreos., ipsaque oratione series scitis doceat, de veris monib[us] esse usurpandum. Septuag. : Καὶ πάντες ἀπέκλησαν τὸ ἐγκαίριον αὐτοῦ. Ita et Theodoret. his, et Chrysost., orat. 5, de Provid.; et Jun. Pisc., Grot., Drus., Munst. Principes procerusque, non secutus est infamū viduges arguit Deus; et tueros ac montes provocat, velut animā instructo, ac probō scientes quid erga ipsū munimē erigerit Deus; quid erga Iuda Israel, quippe quā tam multis seculis id ipsum noverint. Passim in scriptis libris, Is. 5, 13; 8, 5; 43, 26; Jer. 2, 5; Osborne. 4, 1; 12, 2, videatur Deus cum populo eum parare, sequo iudicis sistere, ut causas suam adversus illum agat ac tecum, ac deinde illum opprimitus arguat et accuset.

VERS. 2. — FORTIA FUNDAMENTA TERRE. MORTES,
quorum radices veluti firmissima terra fundamenta
sunt. Vide Jonam 2, 7. Septuaginta : Valles, funda-
menta terre. Symmachus ac Theodotion : Antiqua fun-
damenta terre.

VERS. 3. — QUID FECI TIBI, AUT QUID MOLESTUS
FUI? Septuaginta: *Popule meus, quid feci tibi? et
quid contristasti te? aut in quo molestias fuisti tibi?* Omnia
omnipotente expectatione est haec Dei elementum, atque im-
pios prorsus opprimit. Nimirum deprimenti omnes
Deus, cum sublimis omnia infinito intervallis super-
deprimi possunt homines, quippe quorum dignitas in
aliorum intermixta solitudine sita est.

VERS. 4. — DE DOMO SERVENTUM LIBERAVI TE.
Te è servorum carcere eduxi. Si miseram nesciop-
rum conditionem insperatos, apud barbaros Afghani-
dominos, vel Tumetanos, et carceres, quibus noctu-
illa clauduntur, facile intelliges, quam ingens bene-
ficium sit, horrido servorum carcere, ac miserrima
eà conditione liberari.

MIS ANTE FACIEN TUAM MOYSEN, ET AARON, ET
MARIAM. Censuit Theodoretus, Chaldeus, Sanct.
Irus, aliquie plures, uti Moyse virorum institutione
datus fuerat, ita Mariam feminis edocuisse; quam-
obrem Mariam ita haberi posse, velut legem feminis
Israeliticis tolerit.

VERS. 5. — QUID COGITAVERINT BALAC... ET QUI
RESPONDENT BI BAALAM... DE SETHIM USQUE AD GAL-
CALAM. Balac Moabitarum rex, veritus ne Israelites
sham ipsius ditionem occuparent, hariculum Balaam
misit, ut illos devoret. Num, capitulus 22, 25, 24.
At Deus hariculum beneficiori cogit, non devovere
quam obrem ei invictis Dei Israels gloriari commen-
davit, futurasque populi illius de hostibus victorias
nuntiavit. Casta tunc metabatur Israel in agro Moab,
Sethim inter et Jordaneum (1). Ibi Balac Hectreum
cstra prospexit. Iace tamen verba hoc loco nego-
tium faciunt.

(1) Num. 25, 4 : *Morabatur eo tempore.... in*

DE SETHIM USQUE AD GALCALAM. *Sethim* in agro Moabiticis jacet, ad orientem Jordani, *Galgala* in relictum planite, ad eisdem Jordanis occasum. Dicitur inquit nequum Balac *Israelitas* inter Sethim et Galgalam castrenses prospexit. Galgalam vero populus namnis uno amplius mens post venit. Triatumen his repono: 1° Propheta hic *Israelitas* arguit libidinis cum Moabiticis puerili exercitu in campo Sethim aruisse Moabiticis, siti inter Sethim ad ortum, et Galgalam ad occasum, trans annem. Alia urbs nulla noscitur à Scripturā inter Sethim et Galgalam, atque ipsa certe res ferebat, ut agri hujus amplitudine duobus hisce celeberrimi annulis, invicem oppositis, describeretur. 2° *Galgala* hic fortasse pro sublimibus Jordani locis ejusve limitibus, Hebraicē *Gelilot Jordani*, usurparū; cuiusmodi *Gelilot* in utrāque Jordani ripa erant. Confer. *Iosue* 18, 47, et 22, 10. 11. Docent Itineraria, geminos quadammodo alveos

limitesque Jordani esse, alterum, intra quem astatae se contineat, alterum, a priore remotum, quem in alluvionibus inpletum. Alterum fortasse hunc alevem nuncupant Hebrew *Geliloth Jordani*; et perspicuum est, Israëlis castra inter *Sethim* et hanc *Geliloth* seu *Galgalam* fuisse (utrique enim vox ab eadē undeque radice oritur), quo tempore Balac et Balaam Israëlitas, ex successo, quem narravit Numeri, in libidinē impellere decreverunt. **3.** Additis denique nonnullis voculis, elici potest hec sententia: Mementote quia mala in vos molitus fuerit Balac, quidvis illi responderit Balaam; quaque ergo vestri causa egredit ad *Sethim* ad *Galgalam* usque, quo prodigo aquas Jordanis cohercerunt, ut liberum vobis adiuntem in Chanaanitum facerem, mecumne fodus vobissem ad *Galgalam* instauraverimus. His certè indicis Dei sanctationis nōsse debueras: *Ut cognoscetis iustitias Domini*, et certissimum illius fidem servandis in qua majoribus tuis promiserat; vel etiam, ut sive erga te benevolentie indicat exhibet; hoc enim interdum sensu iustitia usurpatur, Ps. 114, 9, atque ita Symachus hoc loco redditus: *Pro iustitate, sive iustitia,*

misericordius interpretatus est Symmachus. Hieron.
— VERS. 6. — QUID DIGNUM OFFERAM DOMINO. Haec respondet populus. Nil nisi quod objectum Deo, reponit nihil pro se affect: quid enim Deus tam lucenter acrigeretur arguenti respondet? Septing. : *In quo apprehendam Dominum, suscipiam Deum meum exensem?* quid illius beneficis, quibus cumulatus sum, reddam? Hiero. : *In quo præveniam Dominum, curabo me coram Deo ultissimo?* Quo pacto mea illi munera et obsequia grata efficiam?

VERS. 7. — AUT IN MULTIS MILLIBUS HICCORUM
PINCIUM? Hebr. : *In myriadibus torrentium olei, super*
ipsius altare fundendi, aut in lucernis cremandi. Forte
in Sept. legendum γενάσθαι, pro γενέσθαι.

NUSQUID DABE PRIMOGENITUM MEUM PRO SCELERE
MEO? uti Meabitarum rex, 4 Reg. 3, 27, armis regum
Juda, Israelis, et Edom pressus, vel Iaphet, qui us-
tam mactavit, Judic. 44, vel denique ut Chamane-
solabunt, antequam insursum regio ab Israelitis occu-

paretur, Lev. 20, 2. In gravissimis rerum angustiis
charissimum ex liberis mactabant diis Phœnices. Se-
vissimi moris auctor Saturnus fuisse dicitur; Por-
phy. de Abstin.; Euseb., Præp. lib. 4, c. 16.

VERS. 8 — FAGERE JUDICEM, ET DILIGERE MISERICORDIAM, ET SOLlicitum AMBULARE CUM DEO TEG.
Emundior huc sunt, quia Dei lex maximò precipit, et quae verum Iudaismum efficit; ut nō carnales Judei nunquam intellexeré, quippe quod nobilis esset, quam ut humilioverit illorum ingenio accommodaverit.
Nam si dico: «Iudei, diligere misericordiam». Habent enim etiam misericordiam.

Efrasta idipsum docere passim legimus. Moyses et prophete, Deut. 10, 12, 15; Ps. 49, 14, 15; Is. 4, 11, 16, eo enim spreto, ad rediit semper exercita descendebant. Hac scrupe, locupletissima templo munera, prophetorum seculorum cura, vestes ac frons inscripte multis sive erga Dei legem religiosis indicibus, rituum mostelissimum exercitum, frequentium lotionum usus, miniorum etiam macularum horror, hae erant in quibus sanctitatis sue fastigia collocabantur, spiculis gravioribus officiis solidisque virtutibus.

VERS. 11. — **N**UMQUID JUSTIFICATIO... SACCELLI PONDERA DOLOSA? **H**ebra: *Justificatio sancti lapides dolos... lapides nimurim, quibus utebantur, ut argenteum ad pondus darent acciperentque; nulus enim tunc erat eusi numismatis usus, et unusquisque presertim mercatores, apud se gerebat pondera seu lapides et stateram, quibus autem argenteum rude ad pondus excederent (1).*

VERS. 14. — **I**LLUMINATIO TUA IN MEDIO TU; probro obviri; vel, **arumma** et **probum**, quibus in ipsius sedibus tuis cunnilaberis: iuste snobetis. **S**ententia:

SOLlicitum AMBULARE. Hebr.: *Humilem ambulare*,
submissum, modestum, obsequi plenum coram Deo
tuo. Septuag. *Paratum esse ambulare cum Deo tuo.*
Theodotion: *Cave diligenter ut ambules cum Deo tuo.*
Quinta Ed. ~~Specimina~~ (4).

VERS. 9. — **Vox Domini ad civitatem clamat,**
et **salutis erit timentibus nomen tuum.** Vocem emit-
tit Deus, atque omnes vocat; sed non omnes audiunt.
At illic **colloquimodo salutem consequentur**, qui illam au-
diunt, qui obtemperaverint, qui ipsius gratia bene-
usi fuerint, qui vitam se mores ad illas voluntatem
formaverint. Hebr. : **Vox Domini ad civitatem clamat:**
*et sapientia (sapiens homo) videbit nomen tuum, pre-
se feret, reverebitur.* Chaldaeus : **Vox Prophetae Domini ad civitatem clamant, et doctores timent nomen Domini.**
Syrus : **Vox Domini super urbem doctrinam predicat**
reverentibus nomen eius. Vocem tollit Deus, ut in ci-
tate audiatur: qui illius nomen veritus fuerit, sa-
piens erit.

AUDITE, TRIBUS, ET QVIS APPROPRIABAT ILLUD? QVIS SUBMISSO ANIMO EXCEPIIT? Clamat Deus: Audite, tribus: at quis docente attentumque animum praberat? Hebrei: Audite, tribus: et qvis intelligit? Septuaginta: Audi, tribus, et quis orabat circuitem? Reddunt autem: Audi virgam, et eum qui nundata illam, qui eam ministrator. Syrus: Audi, fratres, qui contesteris. Alter: Audi, tribus: et omnis ad ceterum concinebit, ut audiat?

(f) VERS. 8. — NUNTIAVIT TIBI, etc., sub.: Dominus per prophetas suis, 1 Sam. 15, 22. (Responsio est praecedentibus interrogacionibus.) Hoc, sub., quia ista interroga. En quin, etc. Quidam interrogativa verumpt: *Et quid dominus requirit a te, nisi ut facias iustitiam?* etc., id est, ut neminem ledas, sed iuste vivas, et agas cum omnibus ex aquo et justo, sibi liberalis in pauperes, cumque omni detectione serveis precepta dei? Chalda, paragh. hinc postquam partem veri: *Et si iustus ad ambulantem in timore dei ut in hoc versiculo continentem omnium que pertinet ad deum et proximum.*

(Biblia Vatabli.)

VERS. 40. — **MENSURA MINOR IRE PLENA.** Servat impius apud se mensuram minorem, que divini furoris vas illi futura est. Proteret aliquando iram suam Deus, veluti ex imo hujus vasis. **Hebr. : Ephma minus, abominabile.** Ephma mensura genus est, continens plus

ta novem et viginti, dimidium pinte, hemisextarium,
acetabulum, et aliquantum amplius. Ephra pro qualibet
generatim mensurā usurpatur. Adulterina pondera et
mensuras arguit passim Scriptura, Deut. 25, 15;
Amos 8, 4; Prov. 20, 10.

VERS. 11. — *NUNQUID JUSTIFICARO... SACCELLI PONDERA DOLOSA?* Hebr.: *Justificabo sancti lapides dolos... lapides nimurum, quibus ubentur, ut arguent ad pondus darent acciperentque; nullus enim tunc erat eusi numismatis usus, et unusquisque, præsertim mercatores, apud se gererat pondera seu lapides et statern, quibus aurum argenteumve rude ad pondus expenditurem.* (1)

VERS. 14. — *HUMILITATIO TUA IN MEDIO TUI; probro obqueris; vel, arrunas et probrum, quibus in ipsis seduis tois cumulaberis, ipse spectabis. Septuag.: Deserue te tibi insi.*

APPREHENDES, ET NON SALVARIS. Filios servatura amplecteris, at non servabis. Vel : *Congregabis fructus aliquot, at non servabis* : hostis enim rapiet. Sive : *Tanges uxorem tuam, et filii non pescantur.* Congiun-

*Tanges uxorem tuam, et nullum non nascitur. Concipiatur
uxor, non pariet* (2).

Vers. 16. — *CUSTODISTI PRECEPTA AMAT, ET OMNE
OPUS DOMINI ACHAB. AMURI ISRAELIS rex, et Achab pater,
et pessimus Israelitum regnum fuit. Majores impic-
tate ab eo superatos tradit Scriptura, 3 Reg. 16, 23.
Impi Jeroboam, qui Israelem in seculis traxit, institu-
ta servavit. Majora hi addidit Achab, qui, surcisa
vitulus, ceterisque superstitionibus haecenüs in Is-
rael servatis probatisque minime contentus, Baalis
et Astaroth, Pheniciorum numinum, impiebat in
Israelem invexit, ut uxori sue Jezebel, Tyri regis
filie, morem geraret, ibid. v. 50. His omnimur domi-
ni Iudei, spretis Dei sanctiionibus legisbusque,
religio obtemperarent. Ita illi exempla sequantur.
Sexting. : *Delectaverunt legitima populi mei, et omnia
contra domum Achab.**

OPPROBRIUM POPULI MEI PORTABITIS; quod populo meo, ingrato, impio, refractario, minitatus sum. Veli refer ad locupletes, de quibus supra : Locupletes

(1) *Year 12*.—*Leave* *now* *now*

(1) VERS. 42.—LOQUEBANT MENDACIA, asserciones
bilantes et mensuras suas esse aquas et justas, cum
essent iniquae et iniuste; item merces esse incorru-
ptas, recentes, et sine vita, cum essent corrupte, an-
tiquae et vitiouse. *Veritas enim punitatem, mendac-
ia dignitatis parit, at illi. Hinc quoicunque,*

VERS. 45.—Ego perci PERCUTERE te, et pergam
acti PERFIDITATE et plaga Hebr.: *Ego infirmari et
aggravare te feci.* Tigrina, ego te infirmabo, vel aggrava-
bo te reddam, cedendo et devastando propter peccata-
ta, q. d.: Puniam te penitum et fame, ex qui mor-
bi contraibas et atrocies. (Corin. a Lap.)

(2) VERS. 15. — **TU CALCABIS OLIVAM**, id est, pre-
mies. Et **MUSTUM**, sub. **calcabis**, id est, uvas ex quibus
mustum exprimitur. Sic : **Mole sarrinam**, id est, fru-
mentum unde sit farina. (Synopsis.)

avari et iniqui, universum populi mei dedecens in vos origo habebimini. Septuaginta: *Et opprobria populum accipias.*

CAPUT VII.

1. Vae mihi, quia facius sum sicut qui colligit in autumnum racemos vindemias: non est botrus ad comedendum: praeocquas fles desideravit anima mea.

2. Perit sanctus de terra, et rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiantur: vir fratre suum ad mortem venatur.

3. Malum manum suarum dicent bonum: principes postulat, et iudex in reddendo est: et magnus locutus est desiderium anime sue, et conturbaverunt eam.

4. Qui optimus in eis est, quasi palurus: et qui rectus, quasi spina de sepe. Dies speculationis tue, visitatio tua venit: nunc erit vastitas eorum.

5. Nolite credere amico, et nolite confidere in duce: ab ea que dormit in sinu tuo, custodi clausa oris tui.

6. Quia filii contumeliam facit patri, et filia consurgit adversus matrem suam, murus adversus eorum suum: et inimici homini domestici ejus.

7. Ego autem ad Dominum aspiciam, expectabo Deum salvatorum meum: audiet me Deus meus.

8. Ne latetis, inimica mea, super me, quia cedisti: consurgam, cum sedero in tenebris: Dominus lux mea est.

9. Iram Domini portabo: quoniam peccavi ei, donec causam meam judicet, et faciat iudicium meum: educet me in lucem: videbo iustitiam ejus.

10. Et aspergit inimica mea, et operietur confusione, que dicit ad me: ubi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt in eum: nunc erit in concepcionem ut lutum planum.

11. Dies, ut aedificentur maceriae tue: in die illa longè flet.

12. In die illa et usque ad te veniet de Assur, et usque ad civitates munitiones: et a civitatibus munitionis usque ad flumen, et ad mare dii marit, et ad montem de monte.

13. Et terra erit in desolationem propter habitatores suos, et propter fructum cogitationum eorum.

14. Pasce populum tuum in virga tua, gregem hereditatis tuae, habitationes solos in salto, in medio Carmeli: pascentur Basan et Galad juxta dies antiquos.

15. Secundum dies egressionis tue de terra Aegypti ostendam ei mirabilia.

16. Videbunt gentes, et confundentur super omnifortitudinem tuam: ponent manum super os, aures eorum surda erunt.

17. Lingent polverem sicut serpentes, velut repilia terra perturbabunt in eisdem suis: Dominum Deum nostrum formidabunt, et timebunt.

18. Quis, Deus, similis tui, qui auersus iniquitatem, et transis peccatum reliquiarum hereditatis tue? non immittet ultra sordorem suum, quoniam volens misericordiam est.

CHAPITRE VII.

1. Malheur à moi, parce que je suis réduit à cueillir des raisins à la fin de l'automne, après que la vendange a été faite; et je n'en trouve pas une grappe à manger. C'est en vain que j'ai désiré quelques-unes de ces figues les premières mûres.

2. On ne trouve plus de saints sur la terre: il n'y a personne qui ait le cœur droit: tous tendent leurs pièges pour verser le sang; le frère cherche la mort de son frère.

3. Ils appellent bien le mal qu'ils font: le prince exige; le juge est à vendre; le grand déchire le désir de son cœur; et ils troubulent la terre.

4. Le meilleur d'entre eux est comme une ronce; mais le plus juste est comme l'épine d'une hôte: mais voici le jour qu'ont vu les prophètes: voici le temps où Dieu vous visitera: vous allez être détruits.

5. Ne vous fiez point à votre ami; ne vous reposez point sur celui qui vous gagne de vous: gardez la partie de votre bouche contre celle la même qui dort auprès de vous.

6. Car le fils traite son père avec outrage; la fille s'élève contre sa mère; la belle-fille s'élève contre sa belle-mère, et l'homme a pour ennemis ceux de sa propre maison.

7. Mais pour moi, je jetterai les yeux sur le Seigneur, j'attendrai Dieu mon sauveur; et mon Dieu écouterai ma voix.

8. O mon ennemi! ne nous répuissiez point de ce que je suis tombée; je me relevierai, après que je me serai assise dans les ténèbres; car le Seigneur est ma lumière.

9. Je porterai le poids de la colère du Seigneur, parce que j'ai péché contre lui, jusqu'à ce qu'il me dise ma cause, et qu'il se déclare pour moi: alors il me fera passer à la lumière: je contemplerai sa justice.

10. Alors mon ennemi le verra et il sera convaincu de confusion, elle qui me dit maintenant: Où est le Seigneur votre Dieu? Mes yeux la verront, lorsqu'elle sera foulée aux pieds comme la bête qui est dans les rues.

11. En ce jour-là vos mœurs seront changées dans des bâtiments; et en ce jour-là, vous serez affranchie de la loi.

12. En ce jour-là, on viendra de l'Assyrie jusqu'à vous, et jusqu'à vos villes fortes, et de vos villes fortes, jusqu'à vos fleuves; depuis une mer jusqu'à l'autre mer, et depuis les montagnes jusqu'aux montagnes.

13. Et la terre sera désolée, à cause de la malice de ses habitants, et des fruits de leurs mauvaises pensées.

14. O Seigneur! laissez avec votre verge votre peuple, le troupeau de votre hérédité dévolu, comme ceux qui habitent seuls dans une forêt. Paisez-le au milieu du Carmel. Les troupeaux iront paître en Basan et en Galad, comme ils y allaient autrefois.

15. Je ferai voir des merveilles à mon peuple, comme lorsque je vous tirai de l'Egypte.

16. Les nations les verront et elles seront confondues avec toute leur puissance: elles mettront leur main sur leur bouche, et leurs oreilles deviendront sourdes.

17. Elles lécheront la poussière, comme les serpents; elles seront troublées dans leurs mœurs, comme les reptiles de la terre; elles trembleront devant le Seigneur notre Dieu, et vous craindront.

18. O Dieu! qui est semblable à vous, qui efface l'iniquité, et qui oublie les péchés du reste de votre héritage? Le Seigneur ne répandra plus sa fureur contre les siens, parce qu'il se plait à faire miséricorde.

COMMENTARIUM. CAP. VII. HOM. XI.

19. Reveretur, et misericordia nostri: depositum iniquitates nostras, et projicit in profundum mari omnia peccata nostra.

20. Dabis veritatem Jacob, misericordiam Abraham: quia iurasti patribus nostris à diebus antiquis.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—SICUT QUI COLLIGIT IN AUTUNNO RACEMOS VINDEX: NON EST BOTRUS AD COMEDENDUM, PRÆCOCIAS FICUS DESIDERAVIT ANIMA MEA. PERGIT CAPITIS SUPERIORIS ORATIO. UT PARVUM JUSTORUM NUMERUM IN ISRAELE SUPERSTITIOSI SIGNIFET, QIBUS DIVINA MANSUS, EJUSQUE IN POPULUM FUR COHIBERI POTERAT, ILLIS SEQUEREATUR PROPHETA, QUAM MAXIMA SOLlicitudine POSTEST, AT MULUM PENITUS INVENIRE. OMNES ISRAELIS ANGULOS TINOR OCCUPANT, HOMINI INSTAR, QUI SIT ASTUANS, IN VINEAM INGREDIATUR POST VINDEX, UT UVA SITUM LEVEL; ET VITIS OMNIO SPOLIAT, NE UNUM QUILDEM BOTRUM REPERI. SIMILIS EST QUERENTI PRIMAS FECIES VERO, FECIES PRÆCOCIAS, QUAE CALTERAS NEQUE SPECIE NEC MAGNITUDINE ICAVUNT; AT NE UNUM QUILDEM VIDENT.

Hebreus vox *Becorai* pro iis fictibus usurparunt, que post autumnum natu, atque ab hiemis frigore intercepta, non maturescunt, at hiemis rigori superstitiosi, quemadmodum in calidis regionibus sunt veni, vere maturescunt, quo tempore certe fecies vii florent; ex quo avilissima queruntur. Frequens illarum est apud prophetas mentio. Ita, Samaria gloria similis præcocoque feci est, qua statim visa capitur, captiuus voratur, Isaï, 28, 4: *Quod cum aspergerit videns, statim vii manu tenetur, deborabit illud.* Israelem in deserto cœu feciem præcoco quam inveni, ait Osée, 10. *Quasi prima ponit fœlue.* Ficus eximia significans Jerusalim esse scribit *ficus bona nimis, ut soleat fœs esse primi temporis.* Præcocoque hasco fecies quasiisse videtur Christus in fœlue, quam propè Hierosolymam devicit, Math. 21, 19. Testatur S. Marcus 11, 13, tunc non fuisse tempus fœcionis, ordinarii scilicet caterarum fœcum tempus; sed præcocoque non deruntur, si enim nulli fœci tunc tempore maturare esse poterant, nulla nasceretur causa, cur id ageret Christus, hoc hinc Micheas locum spectare videbatur. Propheta oratio, et res a Christo geste similique inter se sunt, ejusdemque propositi.

Hebreus: *Heu mihi, quia sunt tanquam colligentes fractus astivos, sicut vindemiatrices.* Non est botrus ad comedendum: fœcum non maturum desideravimus. Similiter sese dicit homini fractus legenti et vindemianti, queriturque, se negque fructum in arbore, negque in vîe racemum invenire. Adest iam legendorum fructum tempus ac vindemias: arboreas vitesque fructu actur. Messen mox acturus est Deus: Samaria fructum non habet. Septuaginta: *Heu mihi quia fœci sum sicut colligentes stipulam in mœsi, et racemus in vindemias.* Non sunt ex botris ad comedendum primitio. *Heu, anima!* *corruſe similes similes eritis.*

VERS. 2.—PERIT SANCTUS DE TERRA, ET RECTUS IN HOMINIBUS NON EST. Latè adeò bacelantur flagitia, ut

19. Il aura encore compassion de nous; il détrira nos iniquités; et il jettera tous nos péchés au fond de la mer.

20. O Seigneur! vous accomparez votre parole sur Jacob; vous ferez miséricorde à Abraham, selon que vous l'avez promis avec serment à nos pères, depuis tant de siècles.

COMMENTARIUM.

nilla jam sanctitas aut equitas superbit. His plerisque locutionibus utuntur proprie, ut rarissimos in Israele plus esse significant. At non ita certe rati erant, ut nemo unus relinqueretur. Hebreus: *Perit plus, misericors, beneficis in terra.* Vocabulum *Chasdus*, quo hic propheta utitur, usitissimum erat apud illius tetatis Judeos, ut plu hominem significant; ex quo *Assideorum* appellatio apud Machabeos, 1 Mach. 2, 42; 7, 15; 2 Mach. 14, 6.

VERS. 3.—MALUM MANUM SUARUM DIGUNT BONUM: PRINCIPES POSTULAT, ET JUDEX IN REDDENDO EST, iudex reddit. In ipsis male gestis probari volunt. Iniquissima postulat principes; consentit iudex. Vel: *Munera sponte delata non expectat principes: ipse postulat exiguitate: iudex iunctu studis sovitiva illius favet.* Hebreus aliter explicatur. Accipe totum versiculum: *Aversus eos qui maleficaciam vexantque (ad verbum, adversus malum manum) ad benefaciendum postulat principes; et iudex remuneratur malum.* Chaldaeus: *Mala operantur manus suis, et non beneficunt, principes postulat, et iudex dicit: Pro me, et retribuant ibi.* Septuaginta: *In malum manus suas proparant. Principes postulat, et iudex verba pacifica locutus est.* Iudex procerum flagitia et iniquitatem dissimilat, patitur, et arguere non audet. Syrus: *Manus eorum promptus sunt ad malum, nec beneficunt. Praefectus postulat, dicens: Afer: iudex dicit: Da manus.*

MAGNUS LOCUTUS EST DESIDERIUM ANIMAE SUAE, ET CONTESTABERENT EAM. Quid tam constans erit, utrepugnet! Hebreus: *Magnus loquitur desiderium animae sue, et corroborant ilam.* Certatim adulatur homines, et ad desiderium quavis iniquitatem probant. Vel: *Animi sui nequivit et corruptionem ostendit principes, eoque confirmatur.*

VERS. 4.—QUI OPTIMUS IN EIS EST, QUASI PALIUS, pauperem non protegit, non ueter, non levat, sed pungit et cruciat. Spini horret, et palus, linito ligno sunt palurus, nihil ferens, atque igni tantummodo aptum. Aliut, Hebreus quo *Cched* propri spinozam quandam arbustulam significari, nomine *Pyzacanthum*, seu *Lycium*. Septuaginta: *Cœi vernis eroden.*

DIES SPECULATIONIS TUE, VISITATIO TUA VENIT. Deus ipse adest, ut vos visitet, puniat, rationes exigit. Redi potest: *Dies speculatorum tuorum, visitatio tue.* Adest iam, ut severissimum jus exercet in te, principes tuos, magistratus, falsi prophetas, quorum era saluti tue prospicere; atque hoc ipsum gratissimum minus penitus neglexere.

VERS. 2.—PERIT SANCTUS DE TERRA, ET RECTUS IN HOMINIBUS NON EST. Latè adeò bacelantur flagitia, ut

NUNG ERIT VASTITAS EORUM; tunc vastabilimi. Hebreus: *Nunc erit confusio eorum, obsidio, circumval-*

Iatio. Septuaginta : Nunc erunt planetus eorum.

VERS. 5.—AB EA, QUA DORMIT IN SENU TEO CUSTODI CLAUSTRA ORIS TUUS. Ingens adeo erit discrimen, extremaque calamitas, ut neque pater filio, neque uxori vir opem force quicat. Deut. 15, 6; 28, 54; 2 Reg. 12, 5, 8; Eccles. 19, 4. Adeo dubia vel inter charissimos erit fides, ut ne vir quidem uxori credat. Ita etiam vaticinatur Jeremias 9, 1, extremas Iudeorum arumnas sub Nabuchodonosore futuras, praedicens. Et capite 47, 5, de Philistinis agens, idem ferme futurum pollicetur. Hunc Michael locum spectat Christus, ubi de iis agens, quo ex Evangelii predicatione oritura erant, ait Matth. 10, 45, Luc. 12, 51 : Non veni pacem mittere, sed gladium. Veni enim separare inimicum adversus patrem suum, et filium adversus matrem suum, et nurum adversus sacrum suum : et inimici hominis, domestici eius. Quibus verbis duplex subesse potest sententia : vel scilicet bella et odia ex religione oritura, quibus homines inter se sanguine conjugissimi commitmentur, falso religione studio; quidem sententia cum hoc loco maximè congruere videtur, Luc. 14, 17; Joan. 16, 2 : vel religione, quam Christus instituit, assecendi imperare, ut quidquid saluti nocet, abiciant; filii a patre, vir ab uxore discedant, si uteque vel salutem opponantur, vel illis quae precipit fieri; atque haec explicatio ad mores potius atque animi sanctitatem, quam ad literalem loci sententiam pertinet. Samaria excidio, bella et domesticae seditiones processere, 4 Reg. 15; Isaï, 9, 9 (1).

(1) VERS. 6.—QUA FILII CONTEMPLAM FACIT PATRI, ET FIJIA CONSERVIT ADVERSUS MATREM SUAM, ETC. Quoniam cum Dominus ad iudicandum venerit, et extrema in peccatores sententia proferetur, filius contumeliam afficit patrem, quod male ac eo educatus, turpiter vivere diciderit, et filii matrem suam detestabuntur, cuius sceleris iniusta est. Nurus sorgit sive malicie, sive habuit peccatorum adjudicent ei auctriacem. Domestici maxime quoniam accusantur, quod mores suos neglexerit, et ad lucrum, et turpes voluptates instituerit. Omnes tentabunt flagitia sua in conjugios sibi reirent, et non sibi, si possint, aliquam ratione consulant, curum capita prodent, quos maximum quoniam amabunt. Et quoniam eo die non amici, non opes, non honores, sed via innoecenter acta, et Deus eis auctor, et protector huminum in iugulo liberantur, sapienter addit propria: Ego autem ad Dominum asperiorum; expectabo Deum salvatorem meum, audierit me Deus meus.

(Rober.)

VERS. 7.—EGO AUTEM (in tanta scelere calamitate et perdidit) AD IUDICIUM SPECULATOR, id est, tanquam in specula constitutus obseruo unde auxilium meum veniat. Vel, expectabito: q. d.: Fidant qui volent hominibus, ego totum pendo a Deo. Durant adiutor verba prius alicuius, picturi illis temporibus. Propheta lauguunt in persona prius eisusque; et in tantis malis saudaberat consilium, quem ac exemplum; q. d.: Ego et alii qui scipimus, non ad parentes aut propinquos, sed ad Deum, nos convertemus, etc. Unicum remedium esse docet ne fideles raptant pravis exemplis et impiorum impunitate, et injuria suis illatas retaliant, neimpie si oculos in Deum liberatorem figant. EXPECTABO, etc., cum spe certa salutis. Perinde agam ac si natus mihi Deus esset praeculis: patienter feram dum illi mihi succurrat.

(Synopsis.)

VERS. 14.—PASCE..., GREGEM HEREDITATIS TUS.

Vers. 8.—NE LETERIS, INIMICA MEA, SUPER ME. Babylon, ceteraque urbes inimicae, exitio mea hebetemini. Restituar ego, vestrumque vos fatum maneat. Ita loquitur Samaria.

CUM SEDERO IN TENEBRIS, DOMINUS LUX MEA EST. Me in captivitate, ac dorrisimis in eorum non destinet Deus: obscurissima nocte obsitata es me lucis instar illustrabit. Non passim pro captivitate, rerum anguis, vastitate usurparum, his me tenetis eripiet Deus, ejusque justitiam intuebor:

Vers. 9.—EDCET ME IN LUCE, VIDERIS JUSTITIAM EUS. In captivitate te revertaris, te Dein mea justitia in hostes meos emiculat. Vel justitia pro clementia usurpat: Iustum justitia seu pondus in me convertet. Vide supra 6, 5.

Vers. 10.—NUC ERIT IN CONCILIATIONE UT RE TUM PLATEABIM. Capitur ab hoste Babylon, et superbi despiciunt. Vaticinia in Babylonem edita in ipsa illius per Cyrum expugnatione explata esse creditur. Certe in ilium severauerunt Perse, ac publica adiunctione plurimi exercituum: dum tamen postea urbs stetit. Tota Propheticarum minarum fides non nisi variis temporibus atque intervallis completa est.

Vers. 11.—DIES, UT EDIFICENTUR MACERIE TUE: IN DIEILLA LONGE FIET LEX. Ruinas tuas iterum restituuntur, et nraus adversus sacrum suum: et inimici hominis, domestici eius. Quibus verbis duplex subesse potest sententia: vel scilicet bella et odia ex religione oritura, quibus homines inter se sanguine conjugissimi commitmentur, falso religione studio; quidem sententia cum hoc loco maximè congruere videtur, Luc. 14, 17; Joan. 16, 2: vel religione, quam Christus instituit, assecendi imperare, ut quidquid saluti nocet, abiciant; filii a patre, vir ab uxore discedant, si uteque vel salutem opponantur, vel illis quae precipit fieri; atque haec explicatio ad mores potius atque animi sanctitatem, quam ad literalem loci sententiam pertinet. Samaria excidio, bella et domesticae seditiones processere, 4 Reg. 15; Isaï, 9, 9 (1).

Vers. 12.—IN DIEILLA ET USQUE AD TE, YENET DE ASSUR, ET USQUE AD CHYTIATES MUNITAS, reddi posset Hebreus: Et ad te venient ab Assur usque ad Egyptum, et ab ipsa Egypto usque ad flumen Euphrat, et a mari ad mare, et a monte ad montem. Haec versio apam satis sententiam facit: at que sint exterarum versionem urbem munire, non satis videatur. Revocari erunt et capiuntur Iudei, veterosque sedes occupaturi, ab Assyria usque ad Egyptum: scilicet ab Euphrate usque ad Nilum, et a Nilo usque ad Euphratem; a Mediterraneano mari ad Oceanum, Amos 8, 12; et a Libano ad Arabia Petree montes. Vaticinium hoc penitus explatum est post redditum est capiuntur, presertim post regnum Asmonaeorum. Locupletissima ergo gens Iudaica et regno amplissima, quo tempore Christus sub magno Herodio regno inter homines prodit.

Vers. 13.—ET TERRA ERIT IN DESOLATIONES. Malo per tempus præterium reddere: Et fuit terra desolationis ab incularum iniuriantem. Severissime in ilium animaduictisti, o Deus, ut illius flagitia puniores: et denique misericordie tua momento, populumque non ut furor tui argumentum, sed mihi tuum insipe, v. 14: Euse populus tuus in sibi ista, gregem hereditatis tua. Vel, ex iis qua diximus v. 14: Cum populis Babylon reversus majoris redibus suis dominusque restituendus, quam templo domini, cursu conlatus, variis arumnis affectus est, sterilitate, fame. Vide Aggrecum 1, 10, 44.

Vers. 14.—PASCE..., GREGEM HEREDITATIS TUS.

HABITANTES SOLOS IN SALTU, IN MEDIO CARMELL. Solum habitare, dupli sensu usurpat. Significat interdum destitutum, tristem status ac miserimum, solitudinem, exilium a patria, amicis, et propinquis, Jerem. 15, 17; 49, 51; Isa. 49, 21; interdum vero secum esse, nullus egere, sibi sufficere. Ita Balam de Israelitis agens, ait Numerorum 15, 19: Populus solus habitabit. Tum de ciuitate Ius tradit Scriptura, Judic. 18, 7: Securum et quietum, atque a cunctis hominibus separatum. Osce, c. 8, x, 9, superbum et fiduciam Ephraim desribens: Omnes solitarius sibi: Ephraim... His porro grex habitans solo in saltu, in medio Carmeli, sibi Israhile est captivitate reversus. Hostium servitio liberi, sibi sufficientes, atque alterius opere, libere et sine metu in regno sua, atque in uberrimis Carmeli agris vescentur. Orat Deum prophetam, ut gregem hunc ne deserat, ipsiusque, ut olim, cœ pastor agat. Respondet Deus futurum, ut idem grex in Basanitide et Galadite pascatur, quemadmodum olim conserverat; Israhile scilicet regnum trans Jordane posseident, montesque Galaditidos, et que cœ annem sunt, ut ante captivitatem obtinuerint.

Vers. 15.—SECUNDUM DIES EGRESSIONIS TUE DE TERRA EGYPTI OSTENDAM EI MIRABILIA. Cum animum gerente propheta plenum dignitate Messie, cuius figura erat redditus est captivitate Babylonica, nihil sanitatis esse putabant, ut hec majestatem nobilitatemque commendarent. At ubi horum verba explicas, cave ea, que ipsi de Babylonico redditus usurparunt, ex mero verborum sono intelligas. Hujus redditus descriptionem post Esdram habentes, ut in illis insinuatur legitur. Ad Christianum igitur et christianam religionem referenda sunt ea quo: Isaïas 11, 15; 45, 16, 17, 18, 19, Micheas et Zacharias, c. 2, de prodigiis canubertum combatitibus cœcerunt. Reddi Hebreus potest: Non retinebis perpetuū iram suam.

Vers. 16.—DEPOSET INQUITUS NOSTRAS. Hebreus ad verbum: Subiecti pedibus iniquitatis nostras, et projectis in profunda mari omnia peccata nostra. Velut omnes illorum memoriam abjecti res. Vens. 19.—DEPOSET INQUITUS NOSTRAS. Hebreus ad verbum: Subiecti pedibus iniquitatis nostras, et projectis in profunda mari omnia peccata nostra. Velut omnes illorum memoriam abjecti res.

Vers. 20.—DABIS VERITATEM JACOB. Ea explicabis, que Jacob pollicitus es; datum idem sancte liberabis.

IN NAHUM PROLEGOMENON.

(AUTORE CALMET.)

Quesitum est ut tribus leonis a Hierosolyma, ubi olim sepulcrum Nahum in vico Betogabre, hodie Giblin, juxta Emmaus, monstrabatur. Verum Pseudo-Epiphanius in Vitis Prophetarum Betogabrum trans Jordane relictum est, ex quo facile colligis, indicasse illum Bethabaram, in eadem regione satis proxime annem sitam. Interdum filtera ait pronunciatur, ut eis ita Betabara facilius est Bethogbara. Sed negotium hacten idem auctor, e tribu Simeonis virum accersens; Bethabara enī nū longe a regione ejusdem tribus distabat; nec autem anno ab aliis abierat. Verum qui natum in Elesai